

Vereffening

De overheid drukt geldbiljetten van papier of slaat munten uit metaal. Eenmaal roulerend binnen ons leven worden deze waardeloze materialen opeens goud waard. Goud krijgen wij echter zelden te zien. In dit digitale tijdperk is ons vermogen slechts virtueel zichtbaar als cijfertjes op een monitor. Wonderlijk genoeg hebben zij toch een achterliggende waarde. Dat blijkt: met één druk op de knop betaal ik voedsel, een nieuwe fiets of iets willekeurig anders.

De rol van geld is moeilijk te begrijpen. Duidelijk is, dat ons economische leven berust op de uitwisseling van geld en zaken, waarvan de waarden elkaar over en weer in 'evenwicht' houden. Mijn 'schuld' wegens verleende diensten, *vereffen* ik met de betaling van gelijke waarde in geld. Ook de attenties bij bezoek en tegenbezoek van vrienden zijn van vergelijkbare waarde. Zelfs hartelijkheid wordt vereffend.

Het vereffeningprincipe functioneert niet alleen in ons sociale en economische leven. De rechter legt straf op in verhouding met de ernst van het gepleegde feit. Dit strafbeleid is gebaseerd op principes van afschrikking, bescherming, verbetering, én van *vereffening*. De overtreder vereffent zijn misstap met het ondergaan van straf. Dat werkt, omdat de gewraakte daad en de straf kennelijk evenwaardig zijn. Omgekeerd, wie berouw toont, wordt beloond met strafvermindering.

Vereffening via straf en beloning speelt ook in de opvoeding een grote rol. 'Wie zijn kinderen liefheeft, spaart de roede niet' is vanouds een effectief opvoedingsmotto. De tegenpool: goed gedrag loont. Het kind vermijdt slecht gedrag uit angst voor straf en doet goed door de beloofde beloning. Deze vereffening, enerzijds door afschrikking en anderzijds door verleiding, klinkt niet echt pedagogisch. Zij lijkt te werken, maar dat is schijn.

Het principe van vereffening is zo oud als de wereld, en brengt - behoudens in de rechtspraak en de economie - weinig goeds. Eén van de oudst bekende antieke geschriften beschrijft 'vereffening' zelfs als ethisch beginsel van de natuur. Ons kwade handelen wordt vroeg of laat vereffend met straf en ons goede handelen met beloning. Misschien helaas, of juist gelukkig..., zo gaat het in ons persoonlijk leven niet. Wie kiest voor een rokend leven, wordt bedreigd door longkanker, hartfalen en voortijdig sterven. Maar is zijn sterven een straf? Wie zou de vereffenaar kunnen zijn? De roker sterft ten gevolge van duidelijk voorzienbare oorzaken. Roken *is* immers dodelijk vanwege fysieke schade. De roker mag zich zeker verwijten maken en zich schuldig voelen, want zijn sterven is een consequentie van eigen handelen.

Ook wie ethisch verkeerd handelt, zal zich schuldig voelen. Een eventuele ziekte die hem treft, is ook hier geen straffende vereffening. Misschien is het een voorspelbare consequentie van eigen of andermans handelen, of doodgewoon stom toeval. Wat causaal of toevallig gebeurt – ten goede of ten kwade-, is nooit een natuurlijke *vereffening*. Het is geen straf voor daadwerkelijk of vermeend onjuist handelen, noch een beloning voor erkend of verondersteld goed handelen.

De vereffeninggedachte kan in ons persoonlijk leven loodzwaar wegen en ons levensgeluk vergallen. Was de blindheid van prinses Marijke werkelijk een vereffening van schuldig handelen van koningin Juliana? Heeft het sterven van een kind iets te maken met het 'verkeerd zijn' van de ouders in de oorlog? Is de dodelijke ziekte die iemand treft een vereffening van verkeerd ethisch handelen? Is hij schuldig aan dat lot? Zit onze wereld werkelijk zo in elkaar?

Wie zich pijnigt met deze vragen van schuld en boete, legt – misschien uit schuldgevoel- verbanden die er niet zijn, of zoekt – om gebeurtenissen te begrijpen- een redelijke verklaring, die er niet is, en denkt: 'mijn ziekte of lijden is verdiende loon'. Hoe hoog is de prijs van die *bedachte* vereffening?

Nee, niet de wereld draait om vereffening. *Wel* ons eigen denken. Gelukkig, dit denken heeft uzelf in de hand.

Rein Stoel.

www.filosofischepraktijk.eu